

Interreg

Līdzfinansē
EIROPAS SAVIENĪBA

Latvija – Lietuva

**Ieteikumi pašvaldībām ātrai senioru un personu
ar funkcionēšanas traucējumiem evakuācijas
organizēšanai dabas un cilvēku izraisītu
katastrofu gadījumā**

Saturs

Ievads	3
1. Plānošana un sagatavošanās.....	5
1. Evakuācijas plāna izstrāde.....	5
2. Evakuācijas vietu noteikšana	7
3. Transporta un mobilitātes resursu plānošana.....	9
4. Komunikācijas plāna sagatavošana.....	11
2. Evakuācijas norise un darbības evakuācijas vietās	13
1. Sadarbība ar pašvaldības Civilās aizsardzības komisiju	13
Izmantoto avotu saraksts	15

Ievads

Dzīve laukos un mazpilsētās ir mierīga, taču var rasties ārkārtas situācijas, piemēram, vētras, plūdi, ugunsgrēki, militārs apdraudējums. Šādos brīžos atbildīgajām iestādēm ir svarīgi zināt, kā rīkoties, lai pasargātu iedzīvotājus.

Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests un citi atbildīgie dienesti regulāri sniedz ieteikumus, kā rīkoties dažādu apdraudējumu gadījumos. Papildus šo dienestu ieteikumiem Interreg projekta ietvaros ir sagatavotas īpašas Vadlīnijas, kas paredzētas sociālā dienesta klientiem, kuri saņem aprūpes mājās pakalpojumu vai citus sociālos pakalpojumus: senioriem, kuri dzīvo vieni un kuriem būtu nepieciešams atbalsts evakuācijas gadījumā, kā arī cilvēkiem ar dažāda veida funkcionēšanas traucējumiem, tajā skaitā ar invaliditāti, kuri dzīvo vieni vai kuriem veselības ierobežojumu dēļ būtu nepieciešams atbalsts evakuācijas laikā. Turpmāk saīsinājumā – iedzīvotāji.

Līdztekus Vadlīnijām ir izstrādāts šis dokuments – ieteikumi Projekta partneriem, kas palīdzēs pašvaldībām nodrošināt ātrāku un iekļaujošāku evakuāciju ārkārtas situācijās. Ieteikumi balstīti gan uz izstrādātajām Vadlīnijām, gan starptautiskām rekomendācijām par cilvēku ar invaliditāti un senioru drošu evakuāciju. Tie izstrādāti Interreg VI-A Latvijas – Lietuvas programmas 2021.- 2027. gadam projekta Nr. LL-00274 "Sociālo pakalpojumu pieejamības uzlabošana vecāka gadagājuma cilvēkiem un pārrobežu neatliekamās palīdzības kapacitātes stiprināšana" (Improving the accessibility to the social services for elderly and strengthening cross- border emergency capacity), EMERG, ietvaros un Dobeles novada pašvaldības uzdevumā.¹ Projekta mērķis ir uzlabot vecāka gadagājuma cilvēku sociālo pakalpojumu pieejamību attālos reģionos un izstrādāt vienotas pieejas ārkārtas situācijām.

¹ Šis dokuments ir sagatavots ar Eiropas Savienības finansiālo atbalstu. Par šī dokumenta saturu pilnībā atbild Dobeles novada pašvaldība, un tas nekādos apstākļos nav uzskatāms par Eiropas Savienības oficiālo nostāju.

Visi pasākumi evakuācijas organizēšanai ir jāplāno un jāīsteno saskaņā ar pašvaldības civilās aizsardzības plānu un civilās aizsardzības komisijas noteikto kārtību. Tie nedrīkst būt pretrunā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem un pašvaldības izstrādāto kārtību. Šī plānošanas kārtība ir būtiska ne tikai bruņotu konfliktu gadījumā, bet arī dabas izraisītu ārkārtas situāciju, piemēram, plūdu, vētru vai ugunsgrēku gadījumos. Evakuācijas plāns ir regulāri jāaktualizē, ņemot vērā mainīgos riskus, infrastruktūras izmaiņas un iedzīvotāju vajadzības. Aktualizējot plānu, jāpārskata visas sadaļas, jo tās ir savstarpēji saistītas – evakuācijas maršruti, transporta pieejamība, komunikācijas kanāli un atbildīgo dienestu sadarbība.

Lai nodrošinātu efektīvu rīcību, ieteicams regulāri organizēt praktiskas mācības, izspēlējot evakuācijas scenārijus, tostarp iesaistot mērķa grupas pārstāvjus. Mācības palīdz pārbaudīt plāna efektivitāti, identificēt nepilnības un uzlabot koordināciju starp iesaistītajām institūcijām. Šāda pieeja veicina ne tikai ātrāku, bet arī drošāku un iekļaujošāku evakuāciju, īpaši attiecībā uz senioriem un cilvēkiem ar invaliditāti, kuriem nepieciešams papildu atbalsts.

1. Plānošana un sagatavošanās

1. Evakuācijas plāna izstrāde

Evakuācijas plāna izstrāde ir pirmais un būtiskākais solis, lai nodrošinātu ātru, drošu rīcību ārkārtas situācijās. Plānam jābūt skaidram, praktiskam un pielāgotam vietējās kopienas vajadzībām. Tas ietver evakuējamo personu saraksta izveidi, maršrutu un evakuācijas vietu noteikšanu, atbildīgo personu un informēšanas kārtības definēšanu, kā arī apmācību iesaistītajiem darbiniekiem.

Evakuācijas plāna izstrāde

Izveidot evakuējamo cilvēku sarakstu

- ▶ Sarakstu uzturēt aktuālu un periodiski atjaunot.
- ▶ Izmantot sociālo dienestu datu bāzi.
- ▶ Izmantot pakalpojumu sniedzēju informāciju.

Noteikt kritērijus evakuācijas secībai

- ▶ Grupēt klientus, piemēram, pēc steidzamības, nepieciešamā palīdzības apjoma, pēc atrašanās vietas tuvāk apdraudējuma vietai u.c.

Noteikt iespējamās evakuācijas maršrutus

- ▶ Izmantot pašvaldības Civilās aizsardzības komisijas dokumentus, tajos norādītās iespējamās evakuācijas vietas.
- ▶ Ietvert alternatīvus risinājumus, ņemot vērā autoceļu, tiltu atrašanās vietas un stāvokli, kā arī citus faktorus.

Noteikt par evakuāciju atbildīgās personas

- ▶ Izveidot un uzturēt aktuālu par evakuāciju atbildīgo darbinieku un speciālistu sarakstu.
- ▶ Noteikt darbinieku pienākumu un atbildības jomas, piemēram, par evakuācijas apziņošanu, par iesaistīto darbinieku apziņošanu, transporta organizēšanu un vadīšanu, brīvprātīgo iesaisti, sakaru uzturēšanu, informācijas nodošanu, sarakstu izveidi evakuācijas vietās, steidzamu gadījumu risināšanu, palīdzības sniegšanu u.c.

Izstrādāt cilvēku informēšanas kārtību

- ▶ Noteikt, kā iedzīvotāji, kuriem nepieciešama palīdzība evakuācijas gadījumā, saņems informāciju par evakuāciju.
- ▶ Noteikt informēšanas kanālus un veidus, piemēram, pa tālruni, elektronisko adresi, e-pastiem u.c.
- ▶ Sagatavot informatīvos materiālus un izdalīt tos iedzīvotājiem.
- ▶ Nodrošināt informācijas pieejamību dažādos formātos:
 - liels fonts un krāsu kontrasts, atbilstošas atstarpes starp rindām,
 - vizuālie materiāli jeb piktogrammas, marķējumi,
 - audio paziņojumi,
 - zīmju valodas tulkojums,
 - informācija vienkāršā vai viegli lasīt valodā.

Apmācīt evakuācijā iesaistītos darbiniekus par komunikāciju ar cilvēkiem ar dzirdes, redzes vai kognitīviem traucējumiem

2. Evakuācijas vietu noteikšana

Evakuācijas vietu noteikšana ir būtiska, lai nodrošinātu, ka ārkārtas situācijā iedzīvotāji tiek pārvietoti uz drošām, piekļūstamām un piemērotām telpām. Šajā procesā jāņem vērā ne tikai telpu drošība un tehniskās prasības, bet arī to piekļūstamība cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Sadarbība ar pašvaldības Civilās aizsardzības komisiju ir būtiska, lai izvēlētas vietas atbilstu normatīvajām prasībām un spētu nodrošināt cilvēku drošību un labbūtību evakuācijas laikā.

Evakuācijas vietu noteikšana

**Sadarbībā ar pašvaldības Civilās aizsardzības komisiju
noteikt drošas un piekļūstamas evakuācijas vietas**

- ▶ Minimālās prasības evakuācijas telpām:
 - siltums,
 - apgaismojums,
 - dzeramais ūdens,
 - iespēja nomazgāties,
 - iespēja saņemt nepieciešamo pirmo palīdzību (piemēram, brūču apstrādei, insulīna injekciju veikšanai u.c.),
 - iespēja uzsildīt ūdeni vai ēdienu.
- ▶ Evakuācijas vietās telpām jābūt piekļūstamiem cilvēkiem ratiņkrēslos, cilvēkiem ar redzes, dzirdes vai kognitīviem traucējumiem.
- ▶ Piekļūstamības prasības:
 - ieejas un izejas bez sliekšņiem vai ar rampām, kuri slīpums ir saskaņā ar būvnormatīvu,
 - durvju platums saskaņā ar būvnormatīvu,
 - neslīdošs grīdas segums,
 - telpas bez pakāpieniem,
 - marķējums orientēšanās vajadzībām: skaidras piktogrammas (tualetes, ēdināšana, medicīna, gulēšanas zona u.c.),

- taktilās līnijas vai kontrastējošas krāsas uz grīdas,
- taktilās plāksnes ar informāciju pie telpām,
- izgaismoti, marķēti evakuācijas ceļi un avārijas izejas, tostarp bez šķēršļiem,
- pieklūstami sanitārie mezgli, ar pietiekamu telpas lielums, lai tajā varētu pārvietoties ar ratiņkrēslu, paplatinātas durvju ailes, atbalsta rokturi, iespēja izsaukt palīdzību.
- u.c. prasības.
- ▶ Evakuācijas telpās kā minimums jābūt pieejamiem:
 - pirmās palīdzības līdzekļiem,
 - dzeramajam ūdenim,
 - higiēnas precēm,
 - gultasvietām,
 - segām un spilveniem.
- ▶ Noteiktam skaitam gultasvietu jābūt tādām, kurās var iesēties cilvēks no ratiņkrēsla, ar regulējamu augstumu, izvietotām telpā,

3. Transporta un mobilitātes resursu plānošana

Transporta un mobilitātes resursu plānošana ir viens no galvenajiem priekšnoteikumiem veiksmīgai evakuācijai. Plānojot transportu, jāņem vērā evakuējamo cilvēku skaits, viņu vajadzības, attālumi un pieejamie resursi. Īpaša uzmanība jāpievērš cilvēkiem ar kustību traucējumiem, kuriem nepieciešami pielāgoti transportlīdzekļi, rampas vai pacelāji. Pēc iespējas, jāparedz alternatīvas iespējas, piemēram, brīvprātīgo vai organizāciju, komersantu iesaiste, kā arī jānodrošina aprīkojums – nestuves, ratiņkrēsli, pirmās palīdzības komplekti. Labi izstrādāts transporta plāns palīdzēs nodrošināt ātru, drošu un koordinētu evakuāciju visiem iedzīvotājiem.

Transporta un mobilitātes resursu plānošana

Noteikt evakuācijai nepieciešamo transporta līdzekļu skaitu

- ▶ Aprēķināt nepieciešamo braucienu skaitu, ņemot vērā evakuējamo cilvēku skaitu, attālumus, pieejamos transporta līdzekļus, šķēršļus u.c. faktorus.
- ▶ Apzināt pašvaldības institūciju rīcībā esošo transportu un iespējas tos papildus izmantot evakuācijai.
- ▶ Apzināt citas iespējamās alternatīvas, piemēram, pakalpojumu sniedzēju iesaisti, brīvprātīgo iesaisti, uzņēmēju iesaisti.
- ▶ Ņemt vērā, ka evakuējot gulošus cilvēkus vai cilvēkus, kuri pārvietojas ratiņkrēslā, transportlīdzeklī ir nepieciešama papildu platība.

Apzināt transporta līdzekļu vadītājus

- ▶ Sagatavot un uzturēt aktuālu transporta līdzekļu vadītāju sarakstu
- ▶ Noteikt transporta līdzekļu vadītāju apziņošanas kārtību.

Transporta līdzekļu pielāgošana un aprīkošana

- ▶ Apzināt un uzskaitīt tos transporta līdzekļus, ar kuriem var evakuēt gulošus cilvēkus vai cilvēkus, kuri lieto ratiņkrēslus.
- ▶ Nodrošināt transportā (nepieciešamības gadījumā veidot krājumus) pārvietošanas palīgierīces, piemēram, nestuves uz ritentiņiem, ratiņkrēslu, pārnēsājamas rampas, ratiņkrēslu stiprinājumus. Transportlīdzekļiem jābūt aprīkoti ar:
 - pacelājiem vai rampām ratiņkrēsliem,
 - stiprinājumiem ratiņkrēslu drošai pārvietošanai,
 - pietiekamu vietu gulošām personām (ar nestuvēm vai regulējamiem sēdekļiem),
 - apgaismojumu iekāpšanas/izkāpšanas zonā,
 - transportā jābūt vizuālām norādēm un kontrastējošām krāsām, lai palīdzētu cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

Apmācīt transportēšanā iesaistītos cilvēkus

- ▶ Apmācīt iesaistītos cilvēkus par personu ar funkcionēšanas traucējumiem vajadzībām, atbalsta sniegšanu, pārvietošanas veidiem un komunikācijas atšķirībām.

4. Komunikācijas plāna sagatavošana

Komunikācijas plāna sagatavošana nodrošina skaidru, savlaicīgu un saprotamu informācijas apmaiņu evakuācijas laikā. Plānā jāparedz, kādi kanāli tiks izmantoti iedzīvotāju informēšanai – piemēram, SMS, tālruņa zvani, sociālie tīkli, e-pasti u.c. –, kā arī jānosaka atbildīgās personas un informācijas nodošanas secība. Īpaša uzmanība jāpievērš piekļūstamības prasībām, nodrošinot informāciju dažādos formātos: ar lielu fontu, kontrastējošām krāsām, piktogrammām, audio paziņojumiem un zīmju valodas tulkojumu. Labi izstrādāts komunikācijas plāns palīdzēs samazināt neskaidrības iedzīvotājiem, tostarp tiem, kuriem nepieciešama īpaša palīdzība.

Komunikācijas plāna sagatavošana

Izveidot komunikācijas kanālu sarakstu

- ▶ Noteikt pa kādiem kanāliem tiks informēti iedzīvotāji, piemēram, SMS, tālrunis, sociālie tīkli, e-pasti u.c.
- ▶ Komunikācijas sarakstu veidot, pamatojoties uz iedzīvotāju sniegto informāciju, viņu individuālām vajadzībām, pakalpojumu sniedzēju novērojumiem un ieteikumiem.

Noteikt par informēšanu atbildīgos darbiniekus

- ▶ Sagatavot par informēšanu atbildīgo darbinieku sarakstu.
- ▶ Noteikt informācijas sniegšanas kārtību, secību un veidu, piemēram, kurš darbinieks, kuram darbiniekam, kādā veidā nodod informāciju.
- ▶ Noteikt darbinieku atbildības jomu, piemēram, kurš informē evakuējamās personas, kurš informē brīvprātīgos u.c.

Sagatavot informatīvos materiālus

- ▶ Izstrādāt vienkāršus, viegli saprotamus informatīvos materiālus par nepieciešamo rīcību evakuācijas gadījumā.
- ▶ Informāciju aktualizēt pēc nepieciešamības.
- ▶ Nodrošināt informācijas pieejamību pašvaldības iedzīvotājiem, tostarp cilvēkiem, kuriem būtu nepieciešams atbalsts evakuācijas gadījumā.

Noteikt informācijas kanālu, kā iedzīvotājiem pieteikt evakuācijas nepieciešamību

- ▶ Noteikt vairākus informācijas kanālus, piemēram, telefona numuru, mājas lapas saiti, kur iedzīvotāji varētu informēt par nepieciešamo atbalstu evakuācijas gadījumā.
- ▶ Informēt iedzīvotājus par informācijas sniegšanas iespējām.

Izstrādāt algoritmus rīcībai izmaiņu gadījumos

- ▶ Noteikt / modelēt darbinieku rīcību izmaiņu gadījumos, piemēram, ja kāds no komunikāciju kanāliem nedarbojas, vai darbinieks, iedzīvotājs nav sasniedzams u.c.

2. Evakuācijas norise un darbības evakuācijas vietās

1. Sadarbība ar pašvaldības Civilās aizsardzības komisiju

Sadarbība ar pašvaldības Civilās aizsardzības komisiju ir pamats efektīvai evakuācijas organizēšanai. Komisija koordinē procesu, nodrošina informācijas apriti un pieņem lēmumus par drošības pasākumiem. Pašvaldībai jānodrošina cieša sadarbība ar komisiju, lai savlaicīgi apzinātu evakuācijas vietas, transporta pieejamību un komunikācijas kanālus.

Sadarbība ar pašvaldības Civilās aizsardzības komisiju

- ▶ Ievērot Civilās aizsardzības komisijas izstrādātos noteikumus un kārtību.
- ▶ Uzturēt aktuālu informāciju par vietām, uz kurieni evakuēs iedzīvotājus.
- ▶ Norādīt vietas, uz kurām iedzīvotāji var doties paši.
- ▶ Nodrošināt evakuācijas transporta piekļūstamību.
- ▶ Sekot evakuācijas norisei, izmantot GPS vai aplikāciju (ja ir pieejamas), lai sekotu transporta kustībai.
- ▶ Evakuācijas vietās norīkot personālu, kas nepieciešamības gadījumā palīdzēs sazināties ar tuviniekiem, palīdzēs ar dokumentiem, somām, sniegs specializētu aprūpi vai medicīnisku palīdzību, vai cita veida palīdzību, piemēram, palīdzību orientēties telpās un apkārtējā vidē.
- ▶ Nodrošināt, ka cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem tiek evakuēti uz piekļūstamām telpām un ārējo vidi.

Darbības evakuācijas vietā

- ▶ Nodrošināt evakuēto personu reģistrāciju (lai tuvinieki var uzzināt, kur cilvēks atrodas).
- ▶ Nodrošināt iespēju sazināties ar tuviniekiem / tuvinieku informēšanu.
- ▶ Nodrošināt medicīnisko palīdzību un specializētu aprūpi personām, kurām tā nepieciešama.

- ▶ Nodrošināt pietiekamu skaitu gultasvietu (ja evakuācija ir uz ilgāku laiku).
- ▶ Nodrošināt ēdināšanu (ja evakuācija ir uz ilgāku laiku).
- ▶ Nodrošināt psihosociālo atbalstu.

Izmantoto un ieteicamo avotu saraksts

- ▶ Apeirons. Vides pieejamība. Pieejams: <http://www.videspieejamiba.lv/>
- ▶ Būvju vispārīgo prasību būvnormatīvs LBN 200-21. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/326992-buvju-visparigo-prasibu-buvnormativs-lbn-200-21>
- ▶ Civil Protection Knowledge Network. (2023). Empowering persons with disabilities in disaster risk reduction. Eiropas Komisija. Pieejams: <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/news/empowering-persons-disabilities-disaster-risk-reduction>
- ▶ Council of Europe. (2014). Guidelines on Disability and Major Hazards. Pieejams: https://www.coe.int/T/DG4/MajorHazards/ressources/Apcat2013/APCAT2013_11_Gudelines_Disability_Alexander_Sagramola_17jan2014_en.pdf
- ▶ Confederation of Fire Protection Associations Europe (CFPA-E). (2015). CFPA-E Guideline No. 33: Evacuation of people with disabilities. Pieejams: https://cfpa-e.eu/app/uploads/2022/05/CFPA_E_Guideline_No_33_2015_F.pdf
- ▶ European Disability Forum. (2022). Disability-inclusive humanitarian action. Pieejams: <https://www.edf-feph.org/disability-inclusive-humanitarian-action/>
- ▶ Labklājības ministrija. (2018). Vides pieejamības vadlīnijas publiskām būvēm un telpām un publiskajai ārtelpai. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/vides-pieejamibas-vadlinijas-publiskam-buvem-un-telpam-un-publiskajai-artelpai-2018>
- ▶ National Disability Authority. (2022). Safe evacuation for all. Pieejams: <https://nda.ie/publications/safe-evacuation-for-all>
- ▶ Patvertņu būvnormatīvs LBN 210-25. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/326992-buvju-visparigo-prasibu-buvnormativs-lbn-200-21>
- ▶ u.c. normatīvie akti un vadlīnijas